

Mluvíte „psovsky“?

Psi reagují citlivě na veškeré naše výrazy

Výrazové chování slouží komunikaci. Na příkladu fotbalového rozhodčího si nejprve ukážeme, jakým způsobem lidé používají řeč těla a zvukové projevy jako výrazové chování sloužící ke komunikaci. Rozhodčí při fotbalu, pokud má zajistit dodržování pravidel, musí často s jednotlivými hráči komunikovat na větší vzdálenost.

Pokud by komunikoval především verbálně, zákonitě by kvůli špatné akustice muselo docházet k mnoha nedorozuměním. O co jednoznačněji je používána řeč těla, mimika a gestikulace, o to jasnější hráčům bude, co jim chce čárový rozhodčí sdělit. Hráč na to často reaguje rovněž prostřednictvím mimiky a gestikulace a dává tím najevo svůj souhlas nebo nesouhlas s rozhodnutím rozhodčího. I když rozhodčí nejprve použije akustický signál (píšťalku), aby vzbudil pozornost hráče, v návaznosti na píšťalku už komunikuje především řečí těla. Tak ho například vidíme, jak s nataženou rukou ukazuje na značku pokutového kopu. Všem zúčastněným je jasné, že se rozhodl pro penaltu. Na gestikulující hráče, kteří vyjadřují rozhořčení nad tímto

rozhodnutím, udělá odmítavý pohyb rukou a odvrátí zrak i hlavu, což mu pomůže v prosazení jeho rozhodnutí.

Gestikulace vysílá poselství z 80 procent

Stejně jako diváci a fotbalisté v našem příkladu i psi reagují velmi citlivě na veškeré naše výrazy. Koneckonců nemívají celý den na práci nic jiného než pozorovat „své“ lidi a učit se rozumět řeči jejich těla a výrazovému chování.

U lidí má neverbální složka komunikace vliv na více než 80 procent reakcí. Mnoho lidí tato informace vyděsí, protože si nejsou vědomi významu řeči svého těla a nemají ji pod kontrolou. Vedle mimiky a gestikulace je velmi působivé také držení těla. Na mluvené slovo zbývá

jen 10 až 20 procent průměrného sdělení. Protože psi se nám podle svých možností v maximální míře přizpůsobili, je především v rukou nás lidí, abychom dále vylepšovali mezidruhovou komunikaci tím, že své vyjadřování přizpůsobíme psímu chápání světa. To znamená, že se slovními vyjádřeními budeme velmi šetřit, a když už se rozhodneme ho použít, pak jen zcela zřetelně, cíleně, zároveň se zřetelnou řečí těla. Když se například během procházky vyvarujeme toho, abychom ke psu neustále promlouvali (takže ten to začne zákonitě považovat za vsudy přítomnou „zvukovou kulisu“), bude zvíře o to pozornější ve chvíli, když s ním navážeme cílený kontakt. Pokud budeme chtít, aby pes na námi vydaný signál reagoval nějakým naučeným chováním

(například Sedni!), měli bychom vydat signál k jeho provedení co nejzřetelněji, tedy jako současně prováděnou kombinaci pokud možno co nejjednoduššího verbálního signálu, jenž bychom měli zadat jenom jednou („Sedni!“) a zřetelného signálu těla (vzpřímené držení těla se zdviženou paží a nataženým pravým ukazováčkem). Mnoho majitelů reaguje na radu, že by měli pracovat s optickými signály, tvrzením, že jejich pes se na ně beztak zrovna nedívá, a mají tendenci čekat, až na ně pes zpřímá pohledné. Zorné pole psa však má rádius asi 240 až 270 stupňů (člověka naproti tomu jen 180). To znamená, že pes je schopen zaznamenat pohyby člověka i ve chvíli, kdy se nachází za ním.

Důležitá je komplexnost signálů

Na naši vlastní výrazně vyjádřenou non-verbální komunikaci psi reagují zase svými výrazovými prostředky. Podle situace používají ke komunikaci nejrůznějších způsobem oči, uši, čenich včetně zubů a jazyka, nosní hřbet, čelo, ocas, srst, držení těla i různé zvukové projevy. Jen když sledujeme tyto projevy v celé jejich komplexnosti, pochopíme, co přesně chtěl pes vyjádřit. Pokud bychom si například všimli pouze hlav a už bychom nevěnovali pozornost držení těla a poloze ocasu, snadno bychom mohli dospět k chybné interpretaci. Všichni známe přehnaný příklad - říká se: „Pes, který vrtí ocasem, má radost a je v pozitivní náladě.“ Odpověď na to, proč se tedy ono zvíře se zjevně nijak zvlášť pozitivními úmysly vrhá na svého blízcího se psího kolegu, však budou znát jen ti, kteří psa budou sledovat v komplexnosti jeho projevů a použitých pro-

Někdy je dobré snížit se na úroveň psa

středků komunikace včetně řeči těla. Je tedy na nás lidech, abychom psům správně porozuměli, abychom s nimi komunikovali tak jednoznačně, jak jen to je možno, a abychom na základě toho dokázali reagovat. Pro sociálního partnera je velmi důležité, aby signály těla dokázal co nejrychleji zařadit do patřičné kategorie. A právě základní kategorie výrazových schopností psa bychom vám nyní chtěli názorně přiblížit.

Ovšem zároveň budiž hned na úvod jasně zdůrazněno, že kromě těchto základních kategorií existuje celá řada nuancí a přechodných forem, jež nás informují o intenzitě citů, naléhavosti úmyslů a možné ambivalenci zvířete.

Mezi plemeny existují rozdíly

Výrazové možnosti řeči těla mohou být u psů velmi výrazně omezeny plemenem, případně se od sebe mohou odlišovat (například mops, pro kterého je normál-

ní držení ocasu v zatočení nad hřbetem, ho nemůže kvůli imponování zvednout. Při interpretaci je nutno brát v úvahu také nekupírované ocasy, výrazně zkrácené čenichy, strnulou obličejovou mimiku, zavěšené uši atd.). A také je nutno vnímat celkovou situaci, tedy vliv životního prostředí. V průběhu času se pes přirozeně zkušenostmi zčásti naučí používat řeči svého těla tak, aby mu to přineslo kýžený úspěch. Tak může hrozivé gesto u psa a jeho chybná interpretace ze strany člověka vést k tomu, že člověku chování psa přijde zábavné, takže na ně zareaguje přátelsky, případně psa ještě odmění pamlskem. Ten se začne stejným způsobem chovat i v budoucnu, ale už ne proto, aby hrozil, nýbrž s úmyslem vzbudit pozornost nebo získal pamlskem. Při určování výrazového chování tedy nezbyvá než konstatovat, že zde neplatí žádná všeobecně uplatnitelná šablona.

Neutrální výraz

- hlava mírně zvednutá,
- hladký obličej,
- jasný pohled,
- uvolněné držení těla, spíše vzpřímené,
- uvolněné držení ocasu (závisí na plemeni: například němečtí ovčáci, labradoři nebo jezevčáci mají ocas esovitě prohnutý, u pudlů zaujímá trvale imponující držení, u mopsů je zatočený atd.),
- uši podle plemene: stojaté uši jsou vzpřímené, ušní otvory natočené dopředu.

Nejistota (sociální nebo vyvolaná prostředím)

Vystrašený výraz

- napjatá kůže na obličejí a na hlavě (oči působí, jako kdyby byly dál od sebe),
- neklidný, nezacílený pohled,
- koutky stažené dozadu,

Nejprve upoutáme pozornost psa...

...a potom dáváme jasné signály

Řeč těla

Tak by mohlo vypadat přátelské přivítání...

- dlouhá štěrba mezi pysky,
- uši (kořeny uší) stočené směrem dozadu, s otvory po stranách,
- hlava mírně na stranu,
- končetiny mírně podlomené,
- stažený ocas,
- nosní hřbet příp. zatočený.

Další signály jako jsou podávání tlapky, kňučení, pomočování, cenění zubů, vrčení, štěkání.

Imponování

Demonstrace vlastní převahy, skrytá hrozba

- odvrácený pohled (vyhýbání se zrakovému kontaktu),
 - zvednutá hlava,
 - vzpřímené uši (základna uší směřuje dopředu),
 - strnulé končetiny („dřevěná“ chůze),
 - ocas vztyčený kolmo vzhůru, může se kývat,
 - spíše hladké rysy v obličejí.
- Imponující chování: hrabání, značkování, pářící postoj, pozice T, stavění se nad někoho, vrčení, tlačení se, strkání, pokládání tlapky / hlavy.

Hrozby

Útočná hrozba, Oznámení útoku.

- ježení srsti (hlavně na krku, na šíji, na zádech - opticky zvětšuje velikost těla),
- maximálně natažené nohy (toporný „dřevěný“ krok),
- ocas zvednutý vysoko nad linii hřbetu (v závislosti na plemeni),
- hlava většinou mírně pokleslá (se hřbetem tvoří jednu linii), vrásky na čele,
- vytažené/ svěšené pysky, přední zuby vyceněné, koutky krátké a zakulacené (při nejistotě se prodlužuje štěrba mezi nimi), nosní hřbet již může být zvrásnělý,

a takhle tedy ne!

- fixování protivníka očima,
 - uši u kořene namířené dopředu, podle situace stočené na stranu nebo téměř položené.
- Další signály: vrčení, štěkání, pářící postoj, úmyslné vrázení, chňapání.

Defenzivní hrozba

Oznámení, že se pes dává na ústup, ale přitom je stále připraven se bránit. Dlouhá mezera mezi pysky, dlouhý, špičatý koutek, pysky výrazně vytažené /stažené, takže jsou vidět dásně.

- uši těsně přiléhají k mozkovně (otvory uší jsou zvrásnělé),
- ocas ohnutý,
- případně končetiny mírně podlomené,
- případně naježená srst v celé oblasti hřbetu,
- kůže na obličejí je napjatá, nosní hřbet je zřetelně zvrásnělý.

Se slovními vyjádřeními ke psu raději šetříme

Další signály: vytí, kňučení, řev, vrčení, štěkání, chňapání do vzduchu.

Pokora

Pasivní podřízenost Akceptování svobody chování nadřízeného zvířete

- demonstrativní uléhání na záda (pokoru lze v oslabené formě demonstrovat i vsedě nebo vleže),
- vyhýbání se zrakovému kontaktu s protějškem,
- odvrácení hlavy,
- uši stočené dozadu a dolů,
- napjatá kůže na čele,
- pysky vodorovně stažené do „podřízené grimasy“.

Další signály: event. řízené nebo neřízené olizování, zvedání tlapky ve směru nadřazeného jedince, kňučení, vytí.

Aktivní podřízenost

Prosba o přátelské přijetí do skupiny. Setkáváme se s ním při pozdravu a slouží demonstraci a upevnění vazby.

- snížené, přikrčené držení těla, často v pohybu,
- ocas svěšený dolů a rychle se míhající,

- pohled nasměřovaný na partnera, směřující zdola nahoru,
 - uši odtažené od hlavy nebo těsně přiléhající k hlavě,
 - napjatá kůže na čele,
 - pysky vodorovně stažené do „podřízené grimasy“,
 - očichávání nebo olizování koutku nadřazeného jedince.
- Další signály: event. řízené nebo neřízené olizování, podávání tlapky ve směru k nadřazenému jedinci, kňučení, řev, močení, poskakování, přinášení „dárků“.

Hravý výraz

Pohled směřující k partnerovi,

Různé držení uší, Přední část těla je u země, zadní vysoko, Mohou se zde objevit signály ze všech výrazových kategorií, vždy v přehnané formě zdůrazňují hravý charakter, Cupání, hopsání.

Perdita Lübbe - Scheuermannová